ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

FAKULTA PROVOZNĚ EKONOMICKÁ

Teze k diplomové práci:

Statistická analýza migračních proudů ve vybraném regionu

Vedoucí diplomové práce: Doc. Ing. Rudolf Zeipelt, CSc.

Vypracoval: Tomáš Bartůněk ©

Praha 2004

1. TEZE **3**

1.1 MIGRACE JAKO DEMOGRAFICKÝ FAKTOR **3**
1.2 METODIKA ANALÝZY MIGRACE **3**
1.3 PRAMENY DEMOGRAFICKÝCH DAT **4**
1.4 ÚZEMNĚSPRÁVNÍ ČLENĚNÍ ČESKÉ REPUBLIKY **4**
1.5 CHARAKTERISTIKA KARLOVARSKÉHO KRAJE **4**
1.6 MIGRACE V KARLOVARSKÉM KRAJI V LETECH 2000-2002 **5**

2. VYBRANÉ BIBLIOGRAFICKÉ CITACE **7**

1. Teze

1.1 Migrace jako demografický faktor

Definujme mechanickou měnu (Demografie nejen pro demografy, 1998): *demografické vyjádření procesů spojených s prostorovou mobilitou, s migracemi… Význam mechanické měny souvisí s vlivem mobility obyvatel na demografickou a soc. skladbu populací, resp. skladbu jazykovou, etnickou, náboženskou, vzdělanostní a profesní*.

Migrace je důležitým agregátním, resp. syntetickým vývojovým indikátorem celého komplexu sociálních, ekonomických, demografických a ekologických podmínek na straně jedné a aktivně se chovajících subjektů na straně druhé (Čermák, 1997). Vzhledem k tomu, že územní variabilita úrovně přirozené reprodukce je omezená, stává se stěhování hlavním nositelem a příčinou všech výraznějších změn v prostorovém rozmístění obyvatelstva.

Mezi nejdůležitější práce, které v posledních letech byly publikovány a zabývají se tématem migrace nebo obecně demografickým vývojem v České republice, patří "*Transformační procesy a migrační vývoj v České republice*" (Čermák, 1996) a "*Populační vývoj České republiky 1990-2002*" (Pavlík, 2002).

1.2 Metodika analýzy migrace

V práci byly použity víceméně jednoduché ukazatele charakterizující stěhování, které popisuje základní demografická literatura (Srb, 1971; Pavlík, 1986; Roubíček, 1996). Základními ukazateli migrační aktivity obyvatel jsou počet přistěhování a počet vystěhování a dále obrat migrace, migrační saldo, index hrubé emigrace, index efektivnosti migrace, hrubá míra imigrace, hrubá míra emigrace, intenzita relativního migračního obratu a intenzita relativního migračního salda.

Pro hodnocení intenzity migračních proudů lze použít ukazatele analogické výše zmíněným a dále tzv. preferenční model, který *vychází z představy modelu migračního proudu, ve kterém migranti volí svůj migrační cíl nezávisle (tedy náhodně) na oblasti zdrojové, kterou opouštějí* (Roubíček, 1996).

Práce se zabývá i strukturálními znaky migrantů. Souhrnnými ukazateli věkové struktury jsou průměrný věk a věkový medián, který udává věk, kterého dosáhla právě

polovina sledované populace. Za účelem posouzení vlivu migrace na vzdělanostní strukturu obyvatelstva jednotlivých okresů a mikroregionů by zaveden syntetický ukazatel úrovně vzdělanosti. Prostým rozdílem indexu vzdělanosti přistěhovalých a vystěhovalých dostáváme tzv. saldový index vzdělanosti. Pro případ analýzy závislosti dvou znaků (např. okres vystěhování a důvod vystěhování) lze použít statistických metod jako je například test χ^2 pro nezávislost.

1.3 Prameny demografických dat

Vedle sčítání lidu, která se provádějí zhruba v desetiletých intervalech, získává Český statistický úřad údaje o počtu a složení obyvatelstva ze statistických hlášení (o sňatcích, rozvodech, narozeních, úmrtích a případech stěhování), která poskytují nejrůznější státní instituce (matriky, okresní soudy, ohlašovny pobytu, cizinecká policie).

1.4 Územněsprávní členění České republiky

Na základě ústavy z roku 1960 bylo v České republice zřízeno 75 okresů, jejichž podoba zůstala zachována až do roku 1996, v němž byl vytvořen okres Jeseník, který se oddělil od okresu Šumperk. K 1. lednu 2000 byly v České republice ustaveny kraje (Karlovarský kraj byl složen z okresů Karlovy Vary, Sokolov a Cheb), kterých je v současné době 14 včetně samostatného kraje Praha. K 31. prosinci 2002 byla ukončena činnost okresních úřadů a většina kompetencí z okresních úřadů byla převedena na obecní úřady obcí s rozšířenou působností případně na krajské úřady. V současné době existuje 205 obcí s rozšířenou působností, přičemž v Karlovarském kraji jich je 7 (Aš, Cheb, Karlovy Vary, Kraslice, Mariánské Lázně, Ostrov a Sokolov).

1.5 Charakteristika Karlovarského kraje

Karlovarský kraj je svoji rozlohou (3314 km^2) druhým nejmenším krajem České republiky (zhruba 4,25 % podíl na rozloze ČR) a v jeho 132 obcí (z toho 28 měst) žije přibližně 3% obyvatel ČR (303627 k 31. březnu 2002). V hustotě zalidnění je Karlovarský kraj s 91,97 obyvateli na km^2 na 11.místě mezi kraji České republiky.

Karlovarský kraj vykazuje na okresní úrovni rozdíly v demografické struktuře a v pohybu obyvatelstva včetně stěhování. Příčinou je i odlišné hospodářské zaměření jednotlivých okresů. V sokolovském okrese převládá sekundární sektor (těžba hnědého

uhlí, chemický průmysl aj.), zatímco okresy Karlovy Vary a Cheb se orientují na sektor služeb (lázeňství, cestovní ruch).

Demografický vývoj po 2. světové válce byl ovlivněn zejména odsunem zhruba 80% původních obyvatel německé národnosti a následnými osídlovacími akcemi, které pokračovaly až do roku 1970. Karlovarský kraj se pak stejně jako ostatní příhraniční oblasti vyznačoval nadprůměrnou fluktuací obyvatelstva.

V kraji je dlouhodobě příznivá věková struktura obyvatel (nejmladší složení je v okrese Sokolov). Velmi nedobrá je ovšem struktura obyvatel podle vzdělání (nízký podíl obyvatel s vysokoškolským vzděláním a nadprůměrný podíl osob se základním a nedokončeným vzděláním).

V 80. letech byly všechny okresy Karlovarského kraje migračně ztrátové. Do poloviny 90. let efektivnost migrace v kraji vzrůstala a nadále rostla v okrese Karlovy Vary, v sokolovském okrese naopak klesala.

1.6 Migrace v Karlovarském kraji v letech 2000-2002

Okresy Karlovy Vary a Cheb vykazovaly nadprůměrné hodnoty obecné míry intenzity imigrace, obecná míra intenzity emigrace patřila ve všech okresech kraje mezi nejvyšší v republice. Výsledkem bylo, že okres Sokolov patřil mezi migračně nejztrátovější oblasti České republiky (na druhou stranu měl druhý nejvyšší přirozený přírůstek mezi okresy v republice), zatímco okresy Karlovy Vary a Cheb migrací počet obyvatel získávaly. Z hlediska intenzity relativního migračního obratu nadále platí tvrzení o nadprůměrné fluktuaci obyvatel v Karlovarském kraji, kterou překonává jen pražská oblast.

Zahraniční stěhování se na celkovém obratu migrace v Karlovarském kraji podílelo nadprůměrnými hodnotami. Platí to zejména pro okres Karlovy Vary, v němž tento podíl tvoří 32,37%. Vnitřní migrací všechny okresy Karlovarského kraje počet obyvatel ztrácely, zatímco zahraničním stěhováním naopak získávaly.

Ve všech věkových kategoriích obou pohlaví docházelo ve všech okresech Karlovarského kraje vnitřním stěhováním k úbytku počtu obyvatel. V okresech Karlovy Vary a Sokolov byla nejvíce nepříznivá situace zvláště ve věkové kategorii 30-44 dokončených let, zatímco v okrese Cheb tomu tak bylo ve věkových skupinách 15-29 a 60 a více let. Z hlediska indexu efektivnosti migrace stojí za povšimnutí, že zatímco okresy Karlovy Vary a Sokolov dosahovaly u obou pohlaví ve věkové kategorii 30-44

dokončených let ještě horších výsledků než byla hodnota nezávislá na věku, v okrese Cheb tomu bylo právě naopak.

Mezi nejčastěji uváděné důvody stěhování obecně patří následování rodinného příslušníka. Podíl přistěhovalých do okresu Cheb z bytových důvodů (14,63%) byl na úrovni zhruba dvou třetin téhož podílu v obou zbývajících okresech. Okres Karlovy Vary má oproti ostatním okresům Karlovarského kraje znatelně vyšší podíl přistěhovalých z důvodů zdravotních nebo z důvodu sňatku.

Z celého souboru přistěhovalých starších 15 let tvořili vysokoškolsky vzdělaní pouhých 6,93%, což je nejnižší podíl mezi všemi kraji republiky. Imigranti s nejvyšším dokončeným vzděláním bez maturity (základní vzdělání, vyučení) se podíleli 64,65%. Karlovarský kraj si tak spolu se sousedním Ústeckým krajem migrací nejméně zlepšuje vzdělanostní strukturu svých obyvatel.

K analýze meziokresních migračních proudů byly k okresům Karlovarského kraje přidány okresy sousední (Tachov, Plzeň-sever, Louny a Chomutov) a dále významná centra (okres Plzeň-město a hlavní město Praha). Tento soubor okresů se na obratu migrace vnitřním stěhováním podílel 61,93% v okrese Karlovy Vary, 63,10% v okrese Sokolov a 57,16% v okrese Cheb. Z hlediska atraktivity migračních toků hodnocené ukazatelem index efektivnosti migračního toku byl pro všechny okresy Karlovarského kraje nejpřitažlivější směr do hlavního města Prahy. Karlovy Vary se všemi sledovanými okresy migračně ztrácely. Ze sledovaných migračních proudů do okresu Cheb dosahuje právě a jedině tok z okresu Karlovy Vary kladné hodnoty. Potvrdil se předpoklad, že pro každý okres jsou většinou nejvíce migračně preferovány okresy sousední a dále jako přirozený tahoun Praha. Například ve směru z okresu Cheb jsou migračně preferovány sousední okresy tachovský a sokolovský a dále se před sousedním karlovarským okresem umísťuje hlavní město Praha.

2. Vybrané bibliografické citace

ČERMÁK, Z. *Geografické aspekty vnitřní migrace v České republice*. Demografie, 39, č. 4, 1997. str. 242 – 248.

ČERMÁK, Z. *Transformační procesy a migrační vývoj v České republice*. In: Hampl, M. a kolektiv: Geografická organizace společnosti a transformační procesy v České republice. Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy v Praze. Praha, 1996. str. 179-197.

PAVLÍK, Z. a kolektiv. *Populační vývoj České republiky 1990 – 2002.* Přírodovědecká fakulta, Univerzita Karlova v Praze. Praha, 2002. ISBN 80-902686-8-4.

PAVLÍK, Z., RYCHTAŘÍKOVÁ, J., ŠUBRTOVÁ, A. *Základy demografie*. Academia. Praha, 1986. 732 stran.

ROUBÍČEK, V. *Základní problémy obecné a ekonomické demografie*. Vysoká škola ekonomická v Praze. Praha, 1996. 271 stran. ISBN 80-7079-188-8

SRB, V., KUČERA, M., RŮŽIČKA, L. *Demografie*. Rudé právo. Praha, 1971.

Demografie (nejen) pro demografy. Ediční řada Sociologické pojmosloví,sv. 2. Sociologické nakladatelství. Praha, 1998. ISBN 80-85850-30-3.